

Formålet med udvalgsarbejdet var at styrke retssikkerheden for personer, herunder demente, som er ude af stand til at handle fornuftsmæssigt på grund af psykisk handicap.

I forbindelse med Folketingets behandling af forslaget til lov om social service anførte Folketingets Socialudvalg i udvalgets betænkning over forslaget, at

»spørgsmålet om betydningen af ophævelsen af institutionsbegrebet har været debatteret, og i den forbindelse særlig, om ophævelsen betyder, at der ikke længere skulle være den tilstrækkelige hjemmel til - mod den enkelte borgers ønske - at foretage den nødvendige socialpædagogiske behandling, optræning m.v.

Socialministeren har i den forbindelse udtalt, at der efter ministerens opfattelse i selve det forhold, at det offentlige har pligt til - og påtager sig - en omsorgs- og behandlingsforpligtelse over for fx personer med psykiske handicap, der ikke kan tage vare på egne interesser, ligger en hjemmel til at udøve denne omsorg og behandling på et fagligt forsvarligt grundlag.

Bl.a. på baggrund af den debat, der igennem længe tid har været om spørgsmålet om især psykisk handicappedes retsstilling i forhold til den nødvendige og ønskværdige behandling, herunder særlig behandling, der sker mod den pågældendes ønske, har Socialministeriet fundet, at spørgsmålet om retssikkerheden for mennesker, der ikke er i stand til selv at tage vare på sine forhold, trænger til en afklaring.

Socialministeren har derfor nedsat et udvalg om psykisk handicappedes retssikkerhed. Formålet med udvalgsarbejdet er at styrke retssikkerheden for personer, som er ude af stand til at handle fornuftsmæssigt på grund af psykisk handicap.«

Udvalget afsluttede i januar 1998 sit arbejde med en rapport, der blev sendt til høring hos en bred kreds af organisationer. Lovforslaget bygger på udvalgets rapport, som indeholder en redegørelse for de gældende regler og problemer og en række forslag til styrkelse af retssikkerheden for personer med nedsat psykisk funktionsevne.

Hovedpunkterne i lovforslaget er en præcisering af det offentliges omsorgspligt over for grupper med særlige behov, klare regler om indgreb i selvbestemmelsesretten, hvor dette er nødvendigt, og retsgarantier i forbindelse hermed.

1.1 Regler på området.

Udgangspunktet er grundsætningen om den personlige friheds ukrænkelighed, som fremgår af § 71 i grundloven. Endvidere gælder, at også andre indgreb

i den enkeltes selvbestemmelsesret i almindelighed kun kan ske med hjemmel i lov.

I dansk lovgivning findes der uden for strafferetsplejen hjemmel til indgreb i den personlige frihed og selvbestemmelsesret i flere tilfælde, jf. fx det særlige regelsæt i lov om frihedsberøvelse og anden tvang i psykiatrien. Endvidere giver værgemålsloven mulighed for, at personer med nedsat psykisk funktionsevne kan blive repræsenteret ved en væрге. Værgemålsloven giver dog ikke mulighed for tvangsmæssig gennemførelse af værgens beslutninger om fx flytning til anden bolig.

Regler om lægelig behandling og medicingivning er omfattet af Sundhedsministeriets lovgivning.

På det sociale område er der for voksne hjemmel til indgreb i den personlige frihed i lov om social service, § 109. Ved bekendtgørelse nr. 349 af 15. juni 1998 videreføres bekendtgørelse nr. 568 af 21. december 1979 om magtanvendelse med senere ændringer i botilbud efter servicelovens § 92 og 93, stk.1, nr. 1.

Bekendtgørelsen angiver betingelserne for at anvende blandt andet fysisk magt og fiksering. Regler om skematilførsler og indberetninger findes i bekendtgørelsens § 9. Der er i amtskommunerne etableret et indberetningssystem, hvorefter overtrædelser og anvendelse af nødværge i overensstemmelse med bekendtgørelsen skal indberettes.

Der er ikke hjemmel til at anvende tvang i botilbud.

Der er heller ikke hjemmel til at anvende magt og tvangstilbageholdelse over for beboere i plejehjem eller ældreboliger opført efter lov om almene boliger samt støttede private andelsboliger m.v. eller tidligere lov om boliger til ældre og handicappede. Det er således ikke lovligt at tilbageholde en beboer, som udtrykker ønske om at forlade boligen, plejehjemsværelset eller plejehjemmet. Det er heller ikke lovligt at anvende andre former for tvang over for beboerne, som begrænser disses personlige frihed.

Det anførte gælder ikke i det omfang betingelserne for at udøve nødret eller nødværge er opfyldt.

Der er tale om frihedsberøvelse, hvis en plejehjemsbeboer med et klart ønske - tilkendegivet i ord eller handling - om at komme ud, hindres heri. Det er imidlertid tilladt - og endda ønskeligt - at indrette forholdene således, at demente, der har svært ved at orientere sig, ikke forvirrer sig ud på gader og veje eller til »fremmede« plejehjemsafdelinger eller andre beboeres stuer. Ordninger, som forhindrer demente beboere i at forvilde sig ud, betragtes ikke som frihedsberøvende.

I praksis vil det ofte være vanskeligt at tilrettelægge hverdagen efter meget entydige regler. I Socialmini-